

УДК 631.164.23

*М. В. Коваленко, к.е.н., доцент кафедри економіки,
Полтавська державна аграрна академія*

РОЗВИТОК ІНТЕГРОВаниХ АГРОПРОМИСЛОВИХ СТРУКТУР РЕГІОНУ

*М. Kovalenko, Candidate of science in Economics (PhD),
Associate professor of economics, Poltava State Agrarian Academy*

DEVELOPMENT OF THE INTERGRATED AGROINDUSTRIAL ORGANIZATIONS

АНОТАЦІЯ. У статті висвітлено причини виникнення інтегрованих структур. Обґрунтовано позитивний ефект від їх появи на аграрному ринку. Запропоновано механізм активізації інвестиційної діяльності шляхом створення інтегрованої структури за участю аграрного сектора, промисловості та банківського сектора на рівні району.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інвестиції, інтегровані структури, сільське господарство, промисловість, комерційний банк, взаєморозрахунок.

ANNOTATION. In the article deals with the causes of integrated structures. A positive effect of their appearance in the agricultural market is justified. The mechanism stimulate investment by creating an integrated structure involving the agricultural sector, industry and banking sector at the district level is proposed.

KEYWORDS: investment, integrated structures, agriculture, industry, commercial bank, joint calculation.

Постановка проблеми. У зв'язку з сезонністю сільськогосподарського виробництва та нерівномірністю надходження грошових надходжень протягом року у сільськогосподарських підприємств виникає потреба в коштах для здійснення капітальних вкладень. Джерелами фінансування інвестицій аграрних підприємств залишаються переважно власні засоби та банківські кредити. Збиткові та низькорентабельні підприємства здійснюють капітальні вкладення в об'єкти виробничого призначення за рахунок власних коштів. Між тим, за відсутності можливості середньо- та довгострокового кредитування на доступних умовах ці підприємства мають проблеми з інвестиціями, необхідними для розширення виробничої діяльності.

Аналіз існуючих досліджень за даною проблемою. Проблемам підприємницької діяльності цих типів об'єднань присвячені роботи таких відомих західних економістів, як Р. Коуз, О. Вільямсон, К. Ерроу, Р. Базел та ін. Серед вітчизняних учених дану проблему розглядали В. Амбросов, А. Борщ, С. Дем'яненко, М. Хорунжий, Г. Филюк та ін. Однак, поряд із цим, сучасний стан розвитку економіки потребує докладнішого розгляду переваг інтеграції, її форм і наслідків для розвитку аграрного регіонального ринку.

Постановка завдання. Інвестиційна політика регіону в цілому і сільськогосподарських підприємств, зокрема, повинна передбачати програми з інтенсивного розвитку галузей аграрного сектора регіону, з формування інтегрованих структур, соціальні програми тощо. У Полтавській області на сьогодні одночасно діють кілька цільових програм, однак, їх фінансування залишається недостатнім.

Недостатність коштів у бюджеті області обмежує фінансування сільськогосподарських підприємств. Тому, на разі, стратегічним є варіант фінансування за рахунок інтегрованих структур — холдингів, агрокомбінатів, кластерів у рамках діючого законодавства.

Виклад основного матеріалу. Однією з перспективних форм агропромислової інтеграції в сучасних умовах розвитку АПК вважаються аграрно-промислово-фінансові групи — об'єднання, до складу яких можуть входити сільськогосподарські та промислові підприємства, банки, наукові, проектні та інші установи. Створюються вони з метою розробки і реалізації принципово важливих проектів, забезпечення їх комерційної окупності, гарантування інвестиційного процесу [4].

Реалізацію механізмів інвестування, як показав досвід, можна здійснювати в рамках інтегрованих структур. При цьому в регіоні важливого значення набуває формування районних агропромислових об'єднань. У зв'язку з відсутністю адміністративної системи, відомих структур і наявністю приватної власності сучасні інтегровані структури можуть створюватись на добровільних засадах, керуючись інтересами товаровиробників, які у більшості своїй є власниками або орендарями.

В якості конкретних інтегрованих структур можуть виступати: галузеві виробничі об'єднання, агрокомбінати, кластери, холдинги, наукові та науково-виробничі системи, асоціації, союзи тощо.

У результаті на рівні районів можуть функціонувати структури, орієнтовані на спільну діяльність та підконтрольні адміністрації району. Тут можуть бути створені фінансово-кредитні формування із застосуванням реального механізму кредитування для здійснення спільного вирішення питань закупівлі товарно-матеріальних ресурсів, виробництва і реалізації продукції, фінансового забезпечення, впровадження інноваційної політики. В рамках таких формувань постає можливість переходу на прогресивні методи економічного господарювання: комерційний розрахунок, бенчмаркінг, фінансовий моніторинг. Як показує практика роботи, інтегровані формування викликають більше довіри у кредиторів, ніж окремі сільськогосподарські підприємства. У складі інтегрованих формувань за участю юридично та економічно самостійних підприємств усіх форм власності і господарювання може бути створена діюча маркетингова служба.

В інтегрованих структурах швидше впроваджуються прогресивні технології, на базі сучасної техніки і обладнання проводиться модернізація виробництва. В агропромислових об'єднаннях, агрокомбінатах, галузевих об'єднаннях і системах більш оперативно вирішуються проблеми фінансування матеріально-технічного забезпечення, економічного оздоровлення і соціального розвитку.

У сучасних умовах сільськогосподарські підприємства найбільш зацікавлені в інтегруванні, однак, інтеграторами, у більшості своїй, вони не можуть бути внаслідок фінансової неспроможності. Інтеграторами, як правило, виступають підприємства і організації, які мають у своєму розпорядженні достатній портфель фінансових ресурсів. Природно, що подібні інтегратори завжди будуть стояти на варті своїх інтересів при розробці установчих або договірних документів. Тому вони зацікавлені у створенні об'єднань із втратою юридичної особи сільськогосподарським підприємством. Втрата ж прав юридичної особи перетворює сільськогосподарське підприємство в підрозділ головного підприємства, що, з точки зору сільськогосподарського товаровиробника, є недоцільним.

Тому взаємовідносини в інтегрованих структурах повинні будуватися не на адміністративних принципах, а на принципах комерційного розрахунку. Як показує практика, в ряді інтегрованих структур земельні паї акціонерів у грошовому виразі включають до статутних фондів, наприклад, холдингів, що дозволяє контролювати

таких акціонерів, що також робити недоцільно. Цілком очевидно і справедливо, що виручка від реалізації сільськогосподарської продукції й послуг повинна надходити не інвестору, а сільськогосподарському товаровиробнику, так само як останньому повинні компенсуватись і всі витрати в галузі сільського господарства.

При створенні інтегрованих структур недоцільним є адміністративне втручання, однак формування необхідної законодавчої бази створює умови для підвищення інвестиційної активності інтеграторів, надійного правового захисту та економічної підтримки сільгосптоваровиробників з боку держави. Державі та владним структурам регіону необхідно ширше використовувати державні гарантії і страхування інвестицій, що дасть можливість підвищити ефективність комплексу та знизити існуючі ризики.

Ситуація, що склалася, підтверджує той факт, що в сьогоденних умовах жодна зі сфер АПК не в змозі самостійно вийти з економічної кризи. Неврегульованість економічних взаємовідносин між партнерами агропромислового комплексу призвела до того, що існуючі потужності переробних підприємств не завантажені через відсутність сировини. Виробляти сировину собі у збиток ні фермери, ні сільськогосподарські підприємства не хочуть [1].

Усе це разом знижує загальну ефективність виробництва та переробки сільськогосподарської продукції, викликає її подорожчання та непривабливість для споживачів. Для ліквідації ситуації, що склалася, забезпечення еквівалентності відносин між підприємствами АПК по всьому технологічному ланцюжку від поля і ферми до споживача необхідно посилити розвиток кооперації та інтеграції підприємств аграрної сфери. Якщо цього не буде зроблено, то переробні підприємства і надалі будуть втрачати сировинні зони і не матимуть можливості повністю завантажити свої виробничі потужності [1].

Тому стратегічним є варіант фінансування за рахунок інтегрованих структур за участю сільськогосподарських і переробних підприємств з метою спільного виробництва, переробки, реалізації сільськогосподарської і пов'язаної з нею продукції. При цьому доцільним буде залучення до інтегрованих структур кредитно-фінансових установ з метою об'єднання потенційних фінансових можливостей промисловості з комерційними структурами.

Вихід із ситуації, що склалася, вбачаємо у створенні агропромислового об'єднання сільськогосподарських підприємств Полтавського району, які займаються тваринництвом, та КП «Пол-

тавський м'ясокомбінат», яке уособлює замкнутий цикл виробництва кінцевих м'ясних продуктів на рівні району при повній юридичній і господарській самостійності інтегрованих підрозділів, які діють на основі стійких і довгострокових договірних відносин. Метою створення такого формування є забезпечення місцевого населення сільськогосподарською продукцією у свіжому і переробленому вигляді, переробних підприємств — сировиною, а також економічний і соціальний розвиток району.

Доцільним у запропоновану нами інтегровану структуру буде залучення комерційного банку ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» як фінансово-розрахункового центру, в якому всі учасники об'єднання мали б можливість відкривати рахунки при повному збереженні самостійності. Банк, таким чином, має гарантовані обсяги грошових надходжень і вигідне розміщення капіталу, а учасники об'єднання — відсотки по вкладах, запоруку повернення коштів на рахунках і вільний доступ до фінансових ресурсів. Серед пріоритетів кредитної діяльності банку — сільське господарство, харчова та переробна промисловість. Упродовж останніх двох років ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» посідає провідні позиції з кредитування підприємств АПК.

Для вдосконалення економічних взаємин між учасниками агропромислового об'єднання КП «Полтавський м'ясокомбінат» необхідно розробити умови договірних контрактів, для чого слід чітко окреслити зміст договорів, термін дії (5–10 р.), обсяг поставок, визначити відповідальність сторін за невиконання договірних зобов'язань, тобто розробити економічно сприятливу систему взаєморозрахунків і розподільчих відносин, спрямовану на подальший розвиток інтеграційного об'єднання.

Однією з цілей створення Полтавського районного агропромислового об'єднання є зниження витрат на всіх стадіях процесу виробництва і мінімізація собівартості кінцевого продукту. Зменшення ціни кінцевого продукту досягається, зокрема, за рахунок використання власного транспорту, власних комплектуючих матеріалів, сільськогосподарської техніки, зниження витрат на оплату послуг стороннім організаціям при реалізації продукції та інше [3].

Найгострішим питанням в організації об'єднання є розподіл спільно отриманого прибутку. Сільськогосподарські товаровиробники позбавлені можливості встановлювати цінові надбавки на свою продукцію, а отже, і перспективи отримати справедливе відшкодування понесених ними під час виробництва витрат. Пе-

реробні підприємства, навпаки, встановлюють на готову продукцію цінові надбавки подекуди до 50 % і вище. Звісно, що розмір прибутку останніх значно відрізняється від економічного зиску, отриманого сільськогосподарським виробником.

У сучасних умовах розвитку для Полтавського районного агропромислового об'єднання найбільш прийнятним можна вважати варіант взаєморозрахунків у два етапи:

1. дореалізаційний. Переробне підприємство приймає продукцію від сільськогосподарських товаровиробників-учасників об'єднання за собівартістю;

2. післяреалізаційний. Додатково отриманий дохід від реалізації готової продукції розподіляють між учасниками об'єднання пропорційно до їх внеску в цей результат.

Така модель дозволила би новоствореному агропромислового об'єднанню стати повноцінною одиницею як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, а в перспективі залучити до своїх лав інші райони Полтавської області, збільшити завантаження виробничих потужностей м'ясопереробних підприємств і, в кінцевому рахунку, поліпшити забезпечення населення якісними продуктами харчування.

Запропонована схема об'єднання аграрного, промислового та банківського капіталу спирається на міжгалузевий взаємовигідний перелив капіталу із промисловості у сільське господарство, який здійснюється за допомогою інтегрованих структур. Кошти, які втрачає сільське господарство через значний диспаритет цін, нагромаджуються у промисловості і фінансових структурах. Тобто, відбувається зосередження капіталу в промисловій і банківській установі, які, у свою чергу, для розширення виробничих потужностей інтегрованих сільськогосподарських підприємств починають вкладати кошти в аграрне виробництво. Акумуляція виробництва і капіталу в промисловості стає передумовою концентрації виробництва і капіталу в сільському господарстві, а централізація коштів за допомогою вертикально-інтегрованих структур є посередницькою ланкою між ними. У такий спосіб повертаються кошти в сільське господарство через фінансово-корпоративний механізм, який долає недоліки механізму ціноутворення [5].

Висновки. Процес поступового зосередження капіталу в аграрному виробництві не можна розглядати як відокремлене явище, оскільки він має похідний характер і підпорядковується процесу накопичення капіталу в промисловості і банківській сфері.

Сільське господарство, в даному випадку, виступає як окремий сектор економіки, який поступово вливається в інтегровану систему господарювання під впливом більш розвинутих галузей економіки району.

Заслугує уваги поширення принципів комерційного кредиту при реалізації сільськогосподарської продукції переробним підприємствам на внутрішньому та зовнішньому ринках регіону.

Вважаємо, що для поліпшення кредитно-інвестиційної діяльності в аграрному секторі регіону, крім обґрунтованої вище форми агропромислово-фінансової інтеграції, перспективними для вивчення, створення і практичного впровадження є:

- створення фінансово-кредитних кооперативів;
- залучення крупних інвесторів через організаційні форми з виробництва, переробки та реалізації продукції;
- організація системного моніторингу з відслідковування фінансово-економічного стану сільськогосподарських підприємств;
- формування нових підприємницьких структур у сільській місцевості з переробки, транспортування, реалізації продукції, агротехнічного сервісу, зооветеринарного обслуговування;
- розробка науково-обґрунтованих програм з фінансового оздоровлення і посилення інвестиційної активності в кожному районі.

Система інвестування на базі названих структур повинна забезпечити створення і відтворення основних та оборотних фондів з метою збільшення виробництва сільськогосподарської продукції, підвищення доходів і рентабельності агроформувань.

Література

1. *Амбросов В.Я.* Організаційна стратегія сільськогосподарських підприємств: [монографія] / В.Я. Амбросов. — Харків : ХНТУСГ, 2009. — 316 с.
2. *Борщ А.Г.* Стан та перспективи розвитку корпоративного бізнесу в АПК / А.Г. Борщ // Економіка АПК. — 2005. — № 7. — С. 26–33.
3. *Галенко О.І.* Формування регіональної агропромислової фінансової групи зернопродуктового підкомплексу Миколаївської області / О.І. Галенко // Агросвіт. — 2010. — № 2. — С. 14–20.
4. Економіка і організація агропромислових формувань: [навч. посіб.] / С.І. Дем'яненко., М.Й. Хорунжий, О.Г. Боброва, П.В. Коваль / За заг. ред. С.І. Дем'яненка. — К. : КНЕУ, 2006. — 304 с.
5. *Марчук Л.П.* Особливості інвестиційно-інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві / Л.П. Марчук // Економіка АПК. — 2007. — № 7. — С. 96–100.

References

1. *Ambrosov, V.Ya.* (2009), *Orhanizatsiina stratehiya sil'skohospodars'kykh pidpryemstv* [Organizational strategy of agricultural enterprises], KHNTUSG, Kharkiv, Ukraine.
2. *Borshch, A.H.* (2005), «Status and possibilities of corporate business in agriculture», *The economy of agrarian and industrial complex*, no. 7, pp. 26–33.
3. *Halenko, O.I.* (2010), «Formation of regional agro-industrial financial group the cereal sub-complex of Mykolayiv region», *Agrosvit*, no. 2, pp. 14–20.
4. *Dem'yanenko, S.I., Khorunzhyi, M.I., Bobrova, O.H., and Koval', P.V.* (2006), *Ekonomika i orhanizatsiya ahropromyslovyh phormuvan'* [Economics and Organization of agro-industrial units]. —Kyiv: KNEU, Ukraine.
5. *Marchuk, L.P.* (2007), «Features of investment and innovation in agricultural production», *The economy of agrarian and industrial complex*, no. 7, pp. 96–100.

Статтю подано до редакції 20.02.15 р.

УДК 338.432:334

П. В. Коваль, к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки агропромислових формувань ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
Н. В. Ткаченко, магістрант ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

СПЕЦИФІКА ВПРОВАДЖЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОЇ СИСТЕМИ ПОКАЗНИКІВ (ЗСП) У АГРАРНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Pavlo V. Koval associate professor
SHEE «Kyiv National Economic University
named after Vadym Getman»
Nataliia Tkachenko student of master's programs
SHEE «Kyiv National Economic University
named after Vadym Getman»

SPECIFIC IMPLEMENTATION BALANCED SCORECARD (BSC) OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

АНОТАЦІЯ. У статті висвітлено сучасні підходи щодо удосконалення та розвитку системи менеджменту в підприємстві в умовах посилення конкуренції та глобалізаційних процесів. Зроблено спробу розробити та обґрунтувати можливості впровадження найактуальніших підходів до управління аграрними підприємствами.